

Александар Васић

СРПСКА МУЗИЧКА КРИТИКА И ЕСЕЈИСТИКА XIX И ПРВЕ ПОЛОВИНЕ XX ВЕКА КАО ПРЕДМЕТ МУЗИКОЛОШКИХ ИСТРАЖИВАЊА*

Апстракт: Почетком 2006. године навршиле су се две деценије од смрти Стане Ђурић-Клајн, првог историчара српске литературе о музици. Спољашњи повод, удружен с чињеницом да је у новије време објављен значајан број научних радова посвећених овој области српске музичке историје, стоји иза одлуке да се изнесу преглед, стање и резултати досадашњих музиколошких истраживања српске музичке критике и есејистике XIX и прве половине XX века. Читаоцу се даје на увид елабориран историјат ових истраживања – главна ауторска имена, књиге, расправе, чланци – као и проблеми из ове области српске музикологије. На крају рада указано је на правце и задатке будућих испитивања националне музикологије до 1945. године.

Кључне речи: српска музичка критика – XIX и XX век, српска музичка есејистика – XIX и XX век, српска музикологија – XX век.

Научна истраживања српске литературе о музици – музичке критике, есејистике и публицистике – започета су пре једног столећа, и то радом на библиографским пословима.

Првих година XX века, Владимир Р. Ђорђевић (1869–1938), пионир српске етномузикологије, почео је да прикупља грађу за историју наше музичке уметности и културе. Његов *Оглед српске музичке библиографије до 1914. године*¹ пре свега је водич кроз штампане, литографисане и рукописне музикалије српских композитора, као и појединих странаца који су компоновали према нашим музичким темама и мотивима. У другоме своме делу *Оглед* доноси библиографски преглед домаћих текстова о музици – расправа, обимнијих критика, чланака, брошура и др. Међутим, из ауторовог предговора јасно се може закључити да његова намера није била да састави потпуну, већ селективну музичку библиографију српских листова, часописа и посебних публикација. Зато је за данашњу музикологију овај невелики одељак Ђорђевићеве књиге више од историјског неголи практичног интереса. Висока редуцираност понуђеног библиографског извода представља неотклоњиву препреку да би ово, иначе,

* По природи ствари, рад прегледног карактера нужно мора садржати обиман документациони материјал. Због обимности тога материјала напомене и коментари су дати као засебна целина, после главног текста.

фундаментално дело, могло послужити као исцрпна и тиме поуздана основа при изради историје српске музичке критике и есејистике XIX века.

Од времена када је заслужни Владимир Р. Ђорђевић довршио свој пионирски рад, па до појаве наше наредне библиографије написа о музици, проћи ће седам деценија. Године 1984. Југославенски лексикографски завод „Мирослав Крлежа“ у Загребу објавио је тринаести, а две године касније и четрнаести том капиталне ретроспективне библиографије расправа и чланака на језицима југословенских народа, у временском распону од краја XVIII века до завршетка Другога светскога рата.² Две књиге Лексикографског завода садрже најопсежнији репертоар библиографских података о српској и југословенској музичкој критици, есејистици и публицистици; о музиколошким, естетичким и етномузиколошким студијама и огледима; о полемичким написима, некролозима и разноврсним белешкама о музици. Засебну научну и практичну вредност имају допунски регистри објављени у четрнаестом тому; тамо је, наиме, разрешен већи број шифара и псеудонима, расветљено је ауторство одређеног броја непотписаних чланака о музици. Свакако, овим двома књигама историчар српске музикографије и музикологије XIX и прве половине XX века добио је до данас најбоље помоћно средство за свој научни рад. Међутим, и оно се мора користити опрезно.

Из предговора који је уредништво потписало у тринаестој свесци произлази да је загребачка *Bibliografija* рађена *in extenso*. То, нажалост, није тако. Из необјашњених и нејасних разлога изостао је велик број библиографских података који воде порекло из корпуса српске штампе.³ Такође, у приручнику није саопштен засебан попис дневних и периодичних листова, часописа, алманаха, календара, зборника и других сличних публикација из којих су музички подаци црпиени. Наши непосредни увиди указују на то да није консултована целокупна југословенска дневна и периодична штампа, као и да из прегледаних извора нису преузете све доступне библиографске реалije о музици.⁴

Године 1994. појавио се, у издању Музеја позоришне уметности Србије, *Летопис музичког живота у Београду 1840–1941*. Слободана Турлакова. Турлаковљево дело представља први покушај целовите реконструкције музичког живота српске престонице од времена када је Србија била мала вазална кнежевина, па до тренутка када је Краљевина Југославија ступила у светски рат.⁵ Писац је у својој библиографији сабрао чињенице о одржаним концертима, оперским и балетским представама и музичком репертоару, који су током тих

изванредно динамичних, еманципаторских стотину година српске културне историје померали хоризонт очекивања овдашње музичке публике. Историчару српске литературе о музици од помоћи ће бити и Турлаковљеви додатни библиографски подаци о музичким рецензијама објављеним у нашој штампи поводом појединих концерата или музичких позоришних представа. Аутор *Летописа* није сматрао својом обавезом да систематично бележи сва критичка реаговања у вези с одређеном музичком манифестацијом, јер је циљ његовог дела, као што смо видели, био другачије врсте. Међутим, и овај избор из старије српске музичке критике и публицистике употпуњује познавање историје писане речи о музици код Срба.

Библиографске податке од интереса за историју српске музичке критике и публицистике прикупљали су и овдашњи филолози. Троје сарадника београдског Института за књижевност и уметност, на дугогодишњем, изузетно значајном научноистраживачком пројекту *Историја српске књижевне периодике*, своју пажњу управили су на књижевне, позоришне, ликовне, музичке и филмске рубрике водећих београдских гласила. Најпре је, 1989. године, Видосава Голубовић сачинила селективну културноисторијску библиографију листова „Време“, „Политика“ и „Правда“, и то за период од 1914. до 1925. године. Истим методолошким и тематским критеријима руководила се Марија Циндори-Шинковић која је 1992. год. објавила библиографски пресек дневника „Политика“ и „Правда“, за раздобље 1904–1907. Она ће 2002. године издати и наставак овога свог рада, сада за године 1908, 1909, 1910. и 1911. Дуго потискиваној теми домаће историографије и библиографике – српском културном животу за време немачке окупације 1941/1944 – окренуо се у својој пионирској библиографији Бојан Ђорђевић.⁶

Све четири библиографије које је Институт за књижевност и уметност објавио у заједници с Матицом српском садрже драгоцене, зналачки одабране примере српске музичке критике и публицистике.

Најзначајнији лексикографски центар код Срба – Матица српска у Новом Саду – издала је библиографије једног броја наших старијих листова и часописа. Тако историчару српске литературе о музици стоје на располагању подаци о чланцима (о музици) које су објавили „Летопис Матице српске“, „Седмица“, „Матица“, „Млада Србадија“, „Даница“, „Застава“, „Вила“, „Јавор“ и „Стражилово“.⁷

Великим знањем и трудом историчара књижевности и библиографа Љубице Ђорђевић и Станише Војиновића наша култура обогаћена је потпуном библиографијом вероватно најбољег часописа у историји српске књижевности – „Српског књижевног гласника“ – и то за обе серије, за ону до 1914. године, као и за ону у међуратном

периоду.⁸ За музиколога чија је истраживачка област старија српска литература о музици, те су књиге од темељног значаја, јер је „Српски књижевни гласник“, поред дневника „Политика“, главни, најобимнији и најбогатији извор за историју српске музичке критике и есејистике прве половине прошлог века.

Па ипак, како се из изложеног може наслутити, музиколог усмерен на обухватно виђење српске музичке критике и есејистике XIX и прве половине XX века мораће предузимати сопствена библиографска истраживања. Јер, упркос вредним напорима појединаца и установа, остаје неиспуњена потреба за потпуном музичкоаналитичком библиографијом нововековне српске штампе.⁹

* * *

За (тек) пола stoleћа организоване, институционалне научно-истраживачке делатности, тематски и истраживачки приоритет српске музикологије били су, разумљиво, домаћи композитори и њихова остварења.¹⁰ Прва историја српске музике методолошки је конципирана као историја музичке уметности, а подаци о музичким писцима и текстовима дати су елементарно, па и недовољно.¹¹ Готово ниједан историјски приказ српске музике не поклања посебну, већу пажњу развојним процесима домаће музикографије.¹² До интензивнијег рада на тумачењу и вредновању српске литературе о музици дошло је у два последњим деценијама прошлог века.

Најзначајнији допринос историјском истраживању и проучавању наше писане речи о музици дали су Стана Ђурић-Клајн, Роксанда Пејовић и Слободан Турлаков.

Своје бављење домаћом музикографијом Стана Ђурић-Клајн (1909–1986) отпочела је у годинама непосредно пред избијање Другог светског рата.¹³ Најпре се у „Звуку“, музичком часопису чији је оснивач и уредник била, јавила као критички приказивач текуће југословенске литературе,¹⁴ да би убрзо иступила и са својим првим прилогом историјском проучавању наше писане речи о музици. Наиме, из године 1940. потиче њен историјски преглед југословенских музичких часописа.¹⁵ После ослобођења, она се посветила састављању студија о српским музичким писцима – Петру Коњовићу, Војиславу Вучковићу и Исидори Секулић;¹⁶ за штампу је приредила изабране радове Коњовића и Вучковића.¹⁷ Стана Ђурић-Клајн је много радила и на пољу музичке лексикографије и објавила, поред осталог, низ чланака о српској музичкој критици, нашим критичарима, есејистима, музиколозима и музичким часописима.¹⁸ Из њеног пера потиче прва, до данас једина, антологија српског есеја о музици.¹⁹

Прошло је двадесет година од смрти овога пионира српске музичке историографије. За то време српска музикологија објавила је нове чињенице и нова тумачења из области историје домаће критике и есејистике. Аналитичка апаратура савременог музиколога обogaћена је модерним методологијама – како с подручја науке о музици, тако и из сфере суседних дисциплина. Научни рад данашњег тумача националног музичко-књижевног наслеђа одвија се у друштвенополитичким околностима ослобођеним стега комунистичке епохе. Зато не треба да чуди што се савремени професионални читалац књига и студија Стане Ђурић-Клајн неће у свему сложити са својом значајном претходницом. Данас нећемо подржати одређене чињеничне, методолошке и вредносне, каткад и идеолошки мотивисане процене првог историчара српске музике.

Тако, на пример, пишући о Станиславу Винаверу, Стана Ђурић-Клајн, између осталог, каже и следеће: „Ако оставимо по страни музичке критике које је [Винавер] између 1925. и 1929. писао у *Времену*, у којима се огледају час бизарност става, час необјашњиви узлети одушевљења, понекад интуитивно дубоко проникнута оцена, а каткада духовита досетка – остало што је Винавер писао на тему музике није обимно...“.²⁰ Иако у интерпретативном аспектима, оцена Стане Ђурић-Клајн није и довољно јасна, односно потпуна, када је реч о опсегу Винаверовог музичко-критичког рада. Према резултатима новијих истраживања књижевног историчара Гојка Тешића, једног од најбољих познавалаца српске књижевности прве половине XX века, иза Станислава Винавера је остало преко пет стотина музичких критика.²¹

Стана Ђурић-Клајн на више места у својим радовима одриче Петру Коњовићу својства и поступак музиколога.²² Тачно је да је Коњовић, широко образовани уметник – композитор, у својим текстовима најчешће наступао са слободне позиције музичког есејисте. Али се тиме не може пренебрегнути чињеница да је својом књигом о Милоју Милојевићу дао музичкоисторијску монографију. То што Коњовић не располаже увек комплетним библиографским подацима, или то што пише о своме годину дана млађем савременику, не може суштински утицати на процену природе и домета његовог методолошког поступка. Уосталом, и сама Стана Ђурић-Клајн је у једној каснијој прилици довела у питање ове своје погледе.²³

У иначе изнијансираној и убедљивој слици Војислава Вучковића као музиколога и музичког писца, Стана Ђурић-Клајн изашла је и с проценама које се једино могу разумети као данак времену (1955. година), или као израз идеолошких наклоности саме ауторке. Тешко да би данашњи музиколог, у вези с Вучковићевим чланком

„Савремена совјетска музика“, текстом писаним с позиција совјетског идеолошког догматизма из тридесетих година XX века, могао усвојити оцену Стане Ђурић-Клајн: „...студија је писана са таквом објективношћу да јој није данас потребно никакво кориговање нити актуелизовање“.²⁴

Данас се може приметити да у радовима Стане Ђурић-Клајн ни су увек на одговарајући начин наглашени обим, разуђеност, па и значај домаћег музичколитерарног наслеђа XIX и прве половине XX века. Релативно уздржано држање/вредновање је, можда, последица близине погледа који долази од делимичног савременика епохе о којој тај савременик пише; можда последица страха од прецењивања достигнућа једне веома младе и скромне музичке културе. Међутим, крупна је заслуга Стане Ђурић-Клајн што је прва утврдила темељне, незаобилазне податке о старијем фонду српске литературе о музици, оцртала линију њене еволуције, и што је о многим питањима тога корпуса исказала уравнотежена схватања која су остала прихватљива и за потоње испитиваче. Она је у својим студијама, огледима и чланцима поставила основу за даља истраживања и проучавања богатог наслеђа писане речи о музици код Срба. Са библиографске исцрпности и деликатне читалачке емпатије, ауторкин можда најбољи прилог, с овога подручја музиколошког рада, остаје студија о Исидори Секулић као музичком критичару и есејисти.

Њена ученица Роксанда Пејовић (1929), од свих се музиколога најистрајније бавила истраживањем, анализом и вредновањем наслеђа српске литературе о музици претпрошлог и прошлог столећа.²⁵ Њен научни рад на овоме подручју започео је још шездесетих година XX века, у време израде магистарске тезе *Muzička kritika i esejistika u Beogradu između dva rata*.²⁶ Касније, она ће састављати студије, расправе и чланке о музичким писцима као што су Стана Ђурић-Клајн, Милоје Милојевић, Бранко М. Драгутиновић, Станислав Винавер, Антун Добронић, Коста П. Манојловић, Стеван Христић и Стеван Мокрањац.²⁷ Из пера Р. Пејовић изашла је и прва, до данас усамљена, монографија о једном домаћем музикографу и музикологу – о Стани Ђурић-Клајн.²⁸ Њену пажњу заокупљали су и музички часописи „Гудало“, „Савремени акорди“ и „Звук“.²⁹ Професор Роксанда Пејовић писала је и обухватне, прегледне и проблемске текстове о српској музичкој критици, есејистици и публицистици: пратила је идеологију националног стила у процесу професионализације написа о музици српског XIX века; рашчлањивала је темељне појмове међуратне српске критике – појмове музички савременог, модерног и авангардног; анализирала је приступ старије српске рецензије питањима музичке интерпретације у XIX столећу.

Међу њеним на широј фактографској равни постављеним прилозима налазе се и они о музици у српској периодичној штампи XIX столећа; о српској музичколитерарној мисли до осамдесетих година века романтизма, а онда још и реферат о односу српске публицистике према проблемима црквене музичке уметности, од 1839. до 1914. године.³⁰

Роксанда Пејовић је приступала музичкој критици старијег доба и као богатом регистру обавештења о другим видовима српске музичке повести. Наиме, писаној речи обраћала се као извору за познавање рецепције појединих, страних и домаћих, композитора и репродуктивних музичких уметника. И њени историјски прегледи водећих установа београдског музичког живота, или српског музичког извођаштва, саздани су, великим делом, на изворном материјалу чије је порекло у листовима, часописима и сличним издањима.³¹

Као и њен учитељ и претходник Стана Ђурић-Клајн, и Роксанда Пејовић је истакнути српски музички лексикограф.³²

У скорије време објавила је у две нове а засебне књиге, прву синтезу о историји српске музичке критике, есејистике и музикологије, од 1825. до 1941. године.³³

Несумњиво, научно дело Роксанде Пејовић чини датум у познавању српске литературе о музици, од најстаријих сачуваних текстова, па до оних из данашњег времена. Она је, на првом месту, видно, проширила фактографску основу коју је својевремено фиксирала Стана Ђурић-Клајн. Новим, изворним подацима и тумачењима обогаћена су знања о музичким писцима, њиховим библиографијама, о њиховим историјским, естетичким и идеолошким назорима, али и о развојном луку српске музикографије у целини. Успешним библиотечким истраживањима која је вршила годинама, као и интерпретацијама које је на основу њих предложила, пресудно је утицала да се у једном делу музичке и научне јавности престане с непознавањем и потцењивањем гледати на старија раздобља српске музичколитерарне историје. И још је једна њена немала заслуга: у време када је национална музикологија била обузета анализом композиција, професор Роксанда Пејовић је својом непрестаном и плодном активношћу изборила равноправан статус текстовима о музици као научној области српске музикологије.

Уколико не застанемо код ауторкине не увек довољне фактографске прецизности; или, почесто, код недовољне брижљивости у погледу стилске и композиционе стране њених састава; ако апстрахујемо, једнако, извесна схватања с којима се не можемо сложити,³⁴ остаје као далеко крупнији проблем однос Роксанде Пејовић према

изворима. Наиме, анализе и интерпретације у својим радовима ауторка често не оснива на истраживању целокупног изворног материјала, него на једном, макар и већем, али изабраном делу тога градива. При томе се читаоцу редовно ускраћује информација о разлозима и критеријима тих и таквих избора. Ова недоумица у значајној мери оптерећује научно коришћење и двеју историја српске критике Р. Пејовић. У оба поменуто тома излагања у основном тексту допуњавана су, како то методологија и техника научног рада налажу, одговарајућом фактографијом и аргументацијом у напоменама. Тамо се, одиста, налази огроман број библиографских референци о нашој критици и есејистици, али се читаоцу не даје на увид засебна, интегрална листа (не)коришћених и (не)прегледаних листова, часописа, алманаха, календара и монографских публикација о музици. Изношење тих података отклонило би могућне нејасноће и неспоразуме, а наведеним књигама обезбедило већи степен употребљивости.

Посебно и веома значајно место међу истраживачима и тумачима наслеђа српске музичке критике и есејистике XIX и прве половине XX века припада и Слободану Турлакову (1929), историчару српске музике, театрологу, музичком критичару, позоришном редитељу и књижевнику, пензионисаном професору глуме на Катедри за соло певање београдског Факултета музичке уметности. Турлаков је понајвише испитивао рецепцију великих стваралаца европске музике у Србији: Моцарта (Wolfgang Amadeus Mozart), Вердија (Giuseppe Verdi), Чајковског (Петр Ильич Чайковский), Бетовена (Ludwig van Beethoven), Пучинија (Giacomo Puccini) и вериста и Шопена (Frédéric-François Chopin). При томе се великим делом ослањао на податке који се могу ишчитати из старих критика, полемика и есеја. Пажње је вредна и његова реконструкција и анализа идеолошких и културолошких аспеката рецепције Штраусове (Richard Strauss) музичке драме *Саломе* у Београду, почетком тридесетих година минулог века. И најновија синтеза професора Турлакова, круна његовог дугогодишњег музиколошког и театролошког рада – волуминозна *Историја Опере и Балета Народног позоришта у Београду (до 1941)* – углавном је заснована на грађи међуратне музичке критике и као таква представља крупно и незаобилазно дело за историчара српске музикографије. Директан, духовит, склон парадоксу и сарказму, неретко провокативном, па и проблематичном језику и стилу, Слободан Турлаков је пришао српској музичкој критици ранијих времена као пасиониран истраживач, али и као писац неконвенционалних, свежих и упечатљивих погледа.³⁵

И други музиколози и музички писци, припадници различитих генерација, давали су прилоге проучавању српске литературе о му-

зици XIX и XX века. Најстарији међу њима, Петар Коњовић (1883–1970), објавио је 1954. г. фундаменталну монографију о Милоју Милојевићу, једном од најзначајнијих српских композитора и музичких писаца прве половине прошлог столећа. Премда Коњовић није располагао комплетном библиографијом Милојевићевих списа, његова монографија је очувала актуалност до данашњег времена. Понуђена тумачења и вредновања Милојевићевог музикографског и музиколошког опуса не само што имају пионирски карактер, него највећим делом не траже историјске, естетичке или идеолошке корекције савремене музикологије.³⁶

Дугогодишњи професор Опште историје музике на београдској Музичкој академији, композитор и музиколог Никола Херцигоња (1911–2000), проучавао је музиколошки опус Војислава Вучковића, нашег истакнутог музичког писца међуратне епохе и марксистичке оријентације. Херцигоњина студија, међутим, писана је једнострано, идеолошки пристрасно, и она данас има значај више као сведочанство о своме аутору и времену када је написана, него што би била методолошки и херменеутички релевантна за савремене проучаваоце Вучковићевих списа.³⁷ Вучковићем се дуго бавио и Душан Плавша (1924); он је за штампу припремио избор његових студија и огледа из области музичке естетике и социологије музике. Написао је и расправу *Актуелност естетичко-социолошких теорија Војислава Вучковића*, где је указао на Вучковићеву идеју о релативној самосталности развоја уметности од унутрашњег развоја њених изражајних средстава.³⁸

Мирка Павловић-Соврлић (1924) истражила је однос српске критике према делима Стевана Мокрањца.³⁹ Јелена Милојковић-Ђурић (1931), музиколог и слависта, наставник универзитета у САД, у својој докторској дисертацији *Muzika kao deo srpske kulture između dva rata* бавила се и Милојем Милојевићем и Војиславом Вучковићем као музичким писцима.⁴⁰

Даница Петровић (1945) дала је слику заступљености музичке тематике у „Србском народном листу“ Теодора Павловића и у „Србско-далматинском магазину“.⁴¹ Композитор Властимир Трајковић (1947) изнео је сугестивна запажања о својствима музикографског опуса Милоја Милојевића.⁴² Мелита Милин (1953) истражила је рецепцију авангарде у српским музичким часописима између два светска рата. Њен најновији прилог проучавању домаће музикографије представља студија о до сада музиколошки необрађеном часопису наше авангарде – о „Зениту“ (1921–1926) Љубомира Мицића.⁴³ Своју магистарску расправу Соња Маринковић (1954) посветила је тзв. прашкој групи српских композитора, па се зато бавила и музичкоидеолошким назорима Војислава Вучковића.⁴⁴

Најмлађа генерација музиколога није заобишла српску литературу о музици у својим научним истраживањима и проучавањима. Тако је Катарина Томашевић (1960) одредила однос између традиционалног и модерног погледа на музичку уметност на страницама „Летописа Матице српске“ од 1895. до 1914. године. Питањима наше критике и периодике делимично се обратила и у прегледној студији *Проблеми проучавања српске музике између два светска рата*.⁴⁵ Тијана Поповић (1962) осликала је портрет Петра Бингулца као музичког писца;⁴⁶ Јелена Глигоријевић (1964) библиографски је и етномузиколошки обрадила часопис „Караџић“ (1899–1901, 1903).⁴⁷ Потписник ових редова (1965) своја истраживања је усмерио на „Српски књижевни гласник“, овде већ помињани часопис, богат извор обавештења о српској музичкој критици и есејистици између 1901. и 1941. године. Поред монографске студије о „Гласниковој“ музикографији, написао је студије и расправе о Милоју Милојевићу, Војиславу Вучковићу, Густаву Михелу и другим нашим музичким писцима.⁴⁸ Помињемо још и музичког педагога Неду Векић (1965), ауторку прилога о музици у мостарској „Зори“, од 1891. до 1901. године, као и Богдана Ђаковића (1966), који је дао библиографску и музичкоисторијску студију о дневнику „Нови Сад“, за раздобље 1924–1941. год. Драгана Стојановић-Новичић (1968) објавила је више радова у којима испитује музичколитерарно и музиколошко наслеђе српских писаца и листова с краја XIX и из XX века.⁴⁹

Српски филозофи, социолози и естетичари нису ни радо ни често ступали на подручје наше музикографске и музиколошке мисли. Разлоге вероватно ваља тражити у недовољној упућености у појмовни језик музичке теорије. Ипак, Драган М. Јеремић (1925–1986), Милан Ранковић (1932), Сретен Петровић (1940) и Миодраг Шуваковић (1954) расправљали су о музичким писцима Србије (највише о Војиславу Вучковићу), о њиховим естетичким и идеолошким погледима и др.⁵⁰

Поменућемо и ауторе осталих студијских образовања, односно струка, који су се прикључили поворци проучавалаца наших музичких писаца и часописа. Театролог Боривоје С. Стојковић је у своме животном делу – *Istoriji srpskog pozorišta od srednjeg veka do modernog doba (drama i opera)* – пружио увид и у питања наше музичке, односно оперске критике, јер се његово дело оснива и на овој врсти изворне грађе.⁵¹ Историчар књижевности, библиограф и библиотекар Милана Бикицки (1925–2005) писала је, поред осталог, о нашој музичкој периодици: о „Српском музичком листу“ Исидора Бајића, затим о музичком гласилу „Гудало“, а такође и о музичким штивима у листу „Јединство“ Петра Коњовића. Милана Бикицки је испи-

тала старију војвођанску штампу као извор за познавање живота и рада Корнелија Станковића, првог српског образованог музичара у новом веку.⁵² Историчар уметности и театролог Верослава Петровић (1936) документовано је приказала однос међуратне београдске критике према оперској уметности руских емиграната. Као и Слободан Турлаков, занимала се за особености рецепције Штраусове музичке драме *Саломе* у Београду, током четврте деценије XX века.⁵³

Сасвим ретко, наслеђем српске литературе о музици бавили су се и стручњаци из других националних и академских средина. Хрватски музиколог Дубравка Франковић (1950) пружила је акрибичне студије о критичарима Милоју Милојевићу и Петру Коњовићу који су писали о хрватским уметницима и у хрватским часописима.⁵⁴

* * *

Тешко је и незахвално, у данашњим, веома сложеним, кадровским, финансијским, али и свеукупним приликама и околностима, говорити о перспективама будућих истраживања српске литературе о музици XIX и прве половине XX века. Као што се на основу овде изложеног прегледа обављених испитивања могло закључити, српска музикологија је до сада учинила значајан, хвале вредан напор на упознавању, тумачењу и вредновању овога дела националног музичког и литерарног наслеђа. Тај напор дошао је више од појединаца него од организованог рада иза којег би стајале научне и стручне установе са својим колективним истраживачким тимовима и пројектима.

Када се каже да је учињен значајан напор, то не значи да је урађено потребно и довољно, а најмање значи да је урађено „све“. Проблеми који прате истраживање српске музичке критике, есејистике и публицистике новог века могу се означити као општи и специјални.

Основни проблем који оптерећује проучавање наше писане речи о музици јесте исти онај проблем који у великој мери успорава рад и другим нашим националним, културноисторијским наукама. Реч је о националној историјској библиографији.⁵⁵ С многих разлога непопуларан и незахвалан, али преко потребан и фундаменталан, јесте рад на аналитичкој библиографији наше штампе. Колико нам је познато, о покретању таквог пројекта у овом часу нико не размишља. За постојања друге Југославије, за ту врсту истраживања био је задужен Југославенски лексикографски завод у Загребу; он је тај посао обављао најприлежније и издао четрнаест енциклопедијских библиографских приручника за различите области националних хуманистичких струка.⁵⁶ Како се показало, а то смо овде већ разматрали, музичка струка урађена је с многобројним лакунама, па

се зато загребачка *Bibliografija* не може сматрати поузданим, а свакако не коначним приручником у овој области.

Пре Другог светског рата у Србији није објављен велик број књига о музици. Далеко највећи део музикографске активности српских музичких писаца одвијао се у оно доба у дневној и периодичној штампи, и зато се рад на аналитичкој библиографији српске периодике никако не може заобићи. Уколико имамо на уму и потребе и задатке граничних дисциплина – историје српске књижевности, упоредне књижевности, театрологије, историје уметности, националне историје и др. – онда би требало размишљати о капиталном националном пројекту, с великим бројем ангажованих стручњака различитих профила, који би био окренут *потпуној* аналитичкој библиографији српске штампе. Ако би се истраживање поставило на тај начин, мултидисциплинарно и екстензивно, заправо би се уштедели и време и финансијска средства, јер онда не би свака струка независно и у разна времена, без синхронизације, савлађивала целокупну штампу, него би се одмах, интегрално и симултано приступало обради сваког гласила понаособ и на крају би се добила аналитичка библиографија прилога у целокупном корпусу наше периодике. У овом тренутку, ова идеја засигурно би побудила неверицу, па и дубоку сумњу. Али надвладају ли свест и опредељење да је то најбољи начин решавања овога далекосежног питања наше науке и културе, онда би то већ био знак извесности. Уосталом, недавно усвојени Закон о српској енциклопедији говори о вољи државе да стане иза крупних националних потреба.⁵⁷

Овако постављен рад на библиографији српске штампе омогућио би на поузданој основи и оно што је, такође, ретко предузимано у српској музикологији. Реч је о издавању списа наших музикографа и музиколога. На тај, опет фундаменталан задатак, српска музикологија се није одазивала ни често ни с превеликим еланом. Уколико се изузме издање скупљених списа Војислава Вучковића из 1968. године, ниједан српски музички писац није добио издање сабраних или изабраних дела. То у одређеној мери умањује емисиону снагу савремених музиколошких текстова у којима се претресају написи и идеје поменутих старијих писаца. Лишена могућности најбрже демонстрације пред читаоцима – а она се обезбеђује упућивањем на издања скупљених написа толико расутих у овдашњој разуђеној штампи – српска музикологија остаје без ослонца који би њене резултате учинио видљивијима и комуникативнијима. Музиколошка, али и шира научна публика – филолошка, филозофска, историографска, театролошка – лакше би у своја проучавања и интерпретације уграђивала резултате савремене националне музикологије

када би могла да се ослони и на прикупљене и издате изворе. Увек је лакше поклонити своје поверење нечијем тумачењу или вредносној оцени ако и сами имамо могућности да непосредно и без много додатног напора разгледамо фактографску основу, *in extenso*.

Постоје и посебни проблеми, они се односе на садашње стање у српској музикологији. То су недовољна финансијска средства, али, што је можда и тежи проблем, премали број стручњака.

Иако бављење српском музикографијом није једини задатак националне музичке историографије, ипак треба приметити да у овом часу на Катедри за музикологију Факултета музичке уметности у Београду, као и на истоименој Катедри Академије уметности у Новом Саду, не постоји ниједан стручњак чија би најужа специјалност била историја писане речи о музици код Срба. (То, наравно, не значи да се специјалисти за друге музиколошке гране и теме повремено не огледају и на материјалу и проблемима српске музикографије.) У Музиколошком институту Српске академије наука и уметности делује само један истраживач, специјалиста за ову научну област. У последњих петнаест година евидентно је све веће интересовање наставника, сарадника, па онда и студената у Одсеку за музикологију ФМУ за савремену, и за најсавременију музику. Колико нам је познато, у темама за дипломске, магистарске и докторске радове на овој установи, у наведеном периоду, није се јавио ниједан наслов који би се бавио искључиво српском музикографијом пре 1945. године.⁵⁸ На релативно младој Катедри за музикологију и етномузикологију новосадске Академије уметности, Маријана Кокановић (1975) дипломирала је на теми из историје српске музикографије – *Написи о музици у „Босанској вили“ (1885–1914)*.⁵⁹

Још један нарочит проблем прати српску музикологију у вези с овом научном облашћу, а то је питање формирања самих стручњака. По природи ствари, писана реч о музици не може бити тежишни део универзитетске наставе у сфери опште и националне музичке историје; композиције и стилови, музички родови, врсте и поступци (језиком науке о књижевности: унутрашња музичка историја), јесу и морају бити језгро те наставе. Доцније, ако се дипломирани музиколог определи за бављење историјом музикографије, јављају се многобројни проблеми. Музикологу који се одлучи за ову врсту научног рада потребно је додатно образовање које се не стиче на Факултету музичке уметности. У значајној мери интердисциплинарног карактера, истраживања писане речи о музици, истраживања њене историје, теоријских, методолошких, естетичких и идеолошких аспеката, захтевају широка и прецизна филолошка и историјска знања, она из области историје српске и опште књижевности, мето-

дологије науке о књижевности, науке о српском језику, националне друштвенополитичке, културне, позоришне историје, из историје естетичких теорија и националне библиографије. Зато би последипломска настава морала да се отвори према установама које ту врсту знања и садржаја нуде – пре свега према Филолошком и Филозофском факултету и тамошњим стручњацима.

Паралелно с овим пословима – дуготрајном раду на аналитичкој библиографији српске штампе, као и формирању, мотивисању и ангажовању већег броја компетентних стручњака – могу се и морају обављати они задаци које обезбеђује мера садашњих снага и средстава. Свакако ваља приступати појединачној и систематској, библиографској и музиколошкој обради српских листова, часописа, зборника и осталих сличних публикација. Не заборавимо да чак ни тако значајан лист као што је београдска „Политика“, која је у међуратном раздобљу имала изузетно развијену музичку критику, до данас није интегрално – ни библиографски ни музиколошки – обрађена.

У актуалним приликама, појединачна и сукцесивна истраживања српских дневних и периодичних публикација, с презентираним увидом у комплетну музичку библиографију сваког истраженог наслова, остају најреалнија *desiderata* научног рада у овој области српске музикологије.

Напомене

- ¹ Завршен 1908, допуњаван до 1914, објављен је постхумно: Владимир Р. Ђорђевић, *Оглед српске музичке библиографије до 1914. године*, за штампу приредила Ксенија Б. Лазић, Народна библиотека СР Србије – Нолит, Београд 1969.
- ² *Bibliografija rasprava i članaka*, knj. 13: Muzika, Struka VI, A – R, Jugoslavenski leksikografski zavod „Miroslav Krleža“, Zagreb 1984; *Isto*, knj. 14: Muzika, Struka VI, S – Ž, Indeksi, Zagreb 1986.
- ³ У предговору за XIII том стоји: „Knjige XIII i XIV retrospektivne bibliografije Jugoslavenskoga leksikografskog zavoda sadrže bibliografiju članaka i rasprava o muzičkim zbivanjima u nas i u svijetu, objavljenih u našoj periodici od njenih prvih početaka do 1945. godine“. Определивши се, на извештајан начин, за неутралну и недоречену формулацију, уредништво је заправо одбило да положи рачуна о методологији и критеријима свога рада. Иначе, нисмо у могућности да проценимо јесу ли ваљано представљени музички писци и чланци из других република бивше југословенске федерације.
- ⁴ Додајмо још и то да је нарочито редуktivно обрађен период Другог светског рата. То се лако може запазити када се загребачки мапчал упореди с подацима које нуди књига Бојана Ђорђевића, *Летопис културног живота Србије под окупацијом 1941–1944*, Матица српска – Институт за књижевност и уметност (Серија: Историја српске књижевне периодике, 12), Нови Сад – Београд 2001. Претпостављамо да се у овом сегменту загребачки Завод суочио с ограничењима политичке и идеолошке (ауто)цензуре која је била својствена политичком уређењу друге Југославије.

- ⁵ Према усменом саопштењу аутора, *Летописом* је обухваћено између 70 и 75% изворног материјала. Озбиљан је недостатак овога издања то што не садржи регистар имена и музичких дела, као ни предметни индекс.
- ⁶ Видети: Видосава Голубовић, *Летопис културног живота 1919–1925: „Време“ – „Политика“ – „Правда“*, Матица српска (Одељење за књижевност и језик) – Институт за књижевност и уметност (Серија: Историја српске књижевне периодике, 2), Нови Сад – Београд 1989; Марија Циндори-Шинковић, *Летопис културног живота 1904–1907: „Политика“ – „Правда“*, исти издавачи (иста серија, 5), Нови Сад – Београд 1992; Иста, *Летопис културног живота 1908–1911: „Политика“ – „Правда“*, исти издавачи (иста серија, 13), Нови Сад – Београд 2002; Бојан Ђорђевић, в. библиографски податак у нап. 4. Иначе, године 2002. наведени пројекат Института за књижевност и уметност преименован је у *Српска књижевна периодика XX века*.
- ⁷ Видети: Марко Малетин, *Садржај Летописа Матице српске 1825–1950, I део: садржај по писцима*, 1968; Вида Зеремски – Ђурђевка Љубибратић – Марија Чурчић, *Седмица: садржај и предметни регистар*, 1972; Ђурђевка Љубибратић, *Матица: садржај и предметни регистар*, 1976; Марко Малетин – Светислав Марић – Душко Вртунски, *Садржај Летописа Матице српске 1825–1950, II део: садржај по струкама*, 1976; Стојан Трећаков, *Садржај Летописа Матице српске 1951–1960*, 1977; Ђурђевка Љубибратић, *Млада Србадија: садржај и предметни регистар*, 1982; Иванка Веселинов, *Даница: садржај и предметни регистар*, 1984; Стојан Трећаков, *Садржај Летописа Матице српске 1961–1970*, 1984; Трива Милитар, *Садржај Заставе 1871–1875*, у редакцији Душка Вртунског, 1985; Анкица Васић, *Вила: садржај и предметни регистар*, 1987; Иванка Веселинов, *Јавор: садржај по ауторима, I*, 1987; Ђурђевка Љубибратић, *Стражилово: садржај по ауторима, I*, 1989; Иванка Веселинов, *Јавор: предметни регистар, II*, 1989; Ђурђевка Љубибратић, *Стражилово: предметни регистар, II*, 1991. На предлог проф. др Данице Петровић у Матици је у новије време започет рад на пројекту *Музика у српској штампи XIX и прве половине XX века*. У оквиру овога научноистраживачког пројекта темељно су урађени библиографски пописи музикографских прилога у двадесетак наших листова и часописа. Прикупљена библиографска грађа чува се у Матици српској у Новом Саду, а из једнога дела те грађе произашле су студије објављене у „Зборнику Матице српске за сценске уметности и музику“. Аутори тих прилога су Јелена Глигоријевић [=Јовановић] (1993), Неда Векић (1995) и Богдан Ђаковић (1996). (Видети ниже, у овом раду.) Због недостатка финансијских средстава овај пројекат је угашен средином деведесетих година прошлог века.
- ⁸ Уп. Љубица Ђорђевић, *Библиографија Српског књижевног гласника 1901–1914*, Народна библиотека Србије, Београд 1982; Станиша Војиновић, *Српски књижевни гласник 1920–1941: Библиографија нове серије*, Матица српска (Одељење за књижевност и језик) – Институт за књижевност и уметност (Серија: Историја српске књижевне периодике, 15), Нови Сад – Београд 2005.
- ⁹ Српска наука и култура још увек не располажу комплетним пописом своје штампе. Заслужни библиографи и библиотекарки Милица Кисић и Бранка Булатовић објавиле су до сада најшири избор наслова из српске дневне и периодичне штампе, од *Славено-србског магазина* из средине XVIII века, па до 1995. године, али је и то селективна библиографија; уп. Милица Кисић – Бранка Булатовић, *Српска штампа 1768–1995: историјско-библиографски преглед*, Медија центар (Библиотека „Press документи“, 1), Београд 1996. И други познати библиографи радили су на овим пословима; в. нпр. Милана Бикицки – Ана

Каћански, *Библиографија новосадске штампe 1824–1918*, Библиотека Матице српске (Библиографије Војводине), Нови Сад 1977.

- ¹⁰ Године 1948. отворена је Катедра за историју музике и музички фолклор на Музичкој академији у Београду (данашњи Одсек за музикологију и етномузикологију Факултета музичке уметности). Исте године формиран је и Музиколошки институт Српске академије наука. Пре Другог светског рата у Србији није било институционалног рада на подручју науке о музици, иако је између 1922. и 1939. год. наш први доктор музикологије, Милоје Милојевић, предавао историју и теорију музике на Филозофском факултету Београдског универзитета. Милојевић, наиме, није имао самосталне музиколошке катедре, већ је његова дисциплина изучавана као помоћни предмет, у трајању од четири семестра, и то на студијским групама за Општу историју и Упоредну књижевност и теорију књижевности. Своју академску каријеру на Филозофском факултету Милојевић је започео као члан Семинара за класичну археологију и историју уметности Владимира Р. Петковића, продужио у Семинару за упоредну књижевност и теорију књижевности Богдана Поповића, а када се овај повукао у пензију, завршио у Српском семинару Павла Поповића; уп. Ђорђе Живановић, *Напомене о једној споменици: Двадесет пет година од изласка споменице „Сто година Филозофског факултета“*, Прилози за књижевност, језик, историју и фолклор, Београд 1989, књ. 53–54, св. 1–4 (1987–1988), стр. 230–234; Исти, *Милоје Милојевић – професор Филозофског факултета у Београду*, Зборник Матице српске за сценске уметности и музику, Нови Сад 1990, бр. 6–7, стр. 325–348. Видети такође: *Сто година Филозофског факултета*, Народна књига, Београд 1963, стр. 95, 266. и 838.
- ¹¹ Уп. Stana Đurić-Klajn, „Razvoj muzičke umetnosti u Srbiji“, [у:] Josip Andreis – Dragotin Cvetko – Stana Đurić-Klajn, *Historijski razvoj muzičke kulture u Jugoslaviji*, Školska knjiga, Zagreb 1962, стр. 529–709. Иста концепција задржана је у другом и трећем (енглеском) издању овога дела; уп. Иста, *Историјски развој музичке културе у Србији*, Pro musica (Едиција „Pro musica“, 1), Београд 1971; Иста, *A Survey of Serbian Music through the Ages* (translated by Nada Ćurčija-Prodanović), Association of Composers of Serbia, Belgrade 1972.
- ¹² То се односи на следећа дела: Стана Ђурић-Клајн, *Увод у историју југословенске музике*, [Београд] 1959; *Isto*, друго, допуњено издање, Уметничка академија, Београд 1963. Видети и: Соња Маринковић, *Историја српске музике* (за средње музичке школе), Завод за уџбенике и наставна средства, Београд 2000. Изузетак представља књига Роксанде Пејовић, *Српска музика 19. века: извођаштво – чланци и критике – музичка педагогија*, Факултет музичке уметности, Београд 2001. Али ова књига није управљена на српску музику у целини, већ је ограничена на XIX столеће, и то на одређене видове музичке културе тога века.
- ¹³ Најпотпунији увид у библиографију Стане Ђурић-Клајн дугујемо монографији Роксанде Пејовић, *Музиколог Стана Ђурић-Клајн: историографска, есејистичка и критичарска делатност*, Српска академија наука и уметности [до краја нашег рада: САНУ] (Посебна издања, књ. DCXXVII, Одељење ликовне и музичке уметности, књ. 9) – Музиколошки институт САНУ – Удружење композитора Србије, Београд 1994, стр. 173–201. Видети, у погледу (не)потпуности библиографије, ограђујућу напомену проф. Пејовић на стр. VII–VIII.
- ¹⁴ Уп. Stana Ribnikar [Стана Ђурић-Клајн], *Dr. Vojislav Vučković: Materialistička filozofija umetnosti (Izdanje knjižare „Napredak“, Beograd 1935)*, Zvuk, Beograd, jun 1935, god. III, br. 6, str. 243–244. (поново у: *Војислав Вучковић, уметник и борац: лик – сећања – сведочанства*, редактор Властимир Перичић, Нолит, Београд 1968, стр. 255–256).

- ¹⁵ Ista, *Deset godina „Muzičkog Glasnika“: „Muzički Glasnik“ i jugoslovenski muzički časopisi*, Музички гласник, Београд, јануар – фебруар 1940, год. X, бр. 1, стр. 7–17; у измењеном облику, а под насловом „Историски преглед југословенских музичких часописа“, објављено у ауторкиној књизи *Музика и музичари*, избор чланака и студија, Просвета, Београд 1956, стр. 79–93.
- ¹⁶ Иста, „Предговор“ [за:] Петар Коњовић, *Књига о музици, српској и славенској* (с предговором и у редакцији Стане Ђурић-Клајн), Матица српска, Нови Сад 1947, стр. 3–12. (Поново у ауторкиној књизи *Akordi prošlosti*, Prosveta, Beograd 1981, str. 157–164.) *Petar Konjović – Povodom osamdesetogodišnjice rođenja*, Pozorišni život, Beograd, septembar 1963, god. VII, br. 22, str. 25–26. (Поново у ауторкиној књизи *Akordi prošlosti*, str. 261–266.) *Улога Петра Коњовића у нашој култури*, Pro musica, Beograd 1968, br. 37, str. 12–13. (Поново у ауторкиној књизи *Akordi prošlosti*, str. 266–270.) *Petar Konjović – osnivač Muzikološkog instituta i muzički pisac*, Zvuk, Sarajevo 1970, br. 108, str. 341–343. (Објављено још два пута: *Споменица посвећена преминулом академику Петру Коњовићу*, САНУ /Посебна издања, књ. CDXLVII, Споменица, књ. 53/, Београд 1971, стр. 37–39; S. Đurić-Klajn, *Akordi prošlosti*, str. 270–273.) „Есејистички рад Војислава Вучковића“, [предговор за:] Војислав Вучковић, *Избор есеја*, Српска академија наука (Посебна издања, књ. ССXXXIII, Музиколошки институт, књ. 7) – Издавачко предузеће „Научна књига“, Београд 1955, стр. 1–10. (Други пут штампано у колективној збирци *Војислав Вучковић, уметник и борац: лик – сећања – сведочанства*, редактор Властимир Перичић, Нолит, Београд 1968, стр. 371–379. Трећи пут у ауторкиној књизи *Akordi prošlosti*, str. 169–179.) *Музичке теме Исидоре Секулић*, Зборник историје књижевности САНУ, Београд 1986, књ. 11, стр. 23–35; поново у ауторкиној књизи *Музички записи*, Културно-просветна заједница Србије – Музиколошки институт САНУ – „Вук Караџић“ (Библиотека „Култура и друштво“), Београд 1986, стр. 77–93.
- ¹⁷ Петар Коњовић, *Књига о музици, српској и славенској* (с предговором и у редакцији Стане Ђурић-Клајн), Матица српска, Нови Сад 1947; Војислав Вучковић, *Избор есеја*, уредник Стана Ђурић-Клајн, Српска академија наука (Посебна издања, књ. ССXXXIII, Музиколошки институт, књ. 7) – Издавачко предузеће „Научна књига“, Београд 1955.
- ¹⁸ S. Đ. K. [Стана Ђурић-Клајн], „Dragutinović, Branko“, *Muzička enciklopedija*, knj. 1, Leksikografski zavod FNRJ, Zagreb MCMLVIII, str. 383; „Vinaver, Stanislav“, *Isto*, knj. 2, Jugoslavenski leksikografski zavod, Zagreb MCMLXIII, str. 766; „Konjović, Petar“, *Isto*, str. 47; „Muzička kritika u Jugoslaviji. Srbija“, *Isto*, str. 245–246; „Muzički glasnik“, *Isto*, str. 274; „Muzički časopisi u Jugoslaviji. Srbija“, *Isto*, str. 255. (Све су ове јединице поновљене у другом, допуњеном издању *Muzičke enciklopedije*, Zagreb 1971–1977.) S. Đ. K. [Стана Ђурић-Клајн], „Konjović Petar“, *Enciklopedija Jugoslavije*, knj. 5, Leksikografski zavod FNRJ, Zagreb MCMLXII, str. 305; „Milojević Miloje“, *Enciklopedija Jugoslavije*, knj. 6, Jugoslavenski leksikografski zavod, Zagreb MCMLXV, str. 115.
- ¹⁹ *Есеји о уметности*, за штампу припремили: Јован Ђирилов (Драмска уметност), Стана Ђурић-Клајн (Музичка уметност) и Лазар Трифуновић (Ликовна уметност), Матица српска – Српска књижевна задруга (Библиотека „Српска књижевност у сто књига“, књ. 91), Нови Сад – Београд 1966, стр. 175–327. За ово издање Стана Ђурић-Клајн саставила је и обиман предговор „Музичка есејистика и публицистика у Срба“, стр. 175–201, а та је уводна студија прештампана у ауторкиној већ цитираној збирци музиколошких студија и чланака *Akordi prošlosti*, str. 189–209. Иначе, у другом издању колекције „Српска књижевност у сто књига“ (1969–1972), том *Есеји о уметности* није поновљен.

- ²⁰ Видети: Стана Ђурић-Клајн, „Музичка есејистика и публицистика у Срба“, [предговор за:] *Есеји о уметности...* стр. 199; исто у: *Akordi prošlosti...* стр. 208.
- ²¹ Уп. Уредник [Гојко Тешић], „Хроника научног скупа“, *Књижевно дело Станислава Винавера: теорија – есеј, критика и полемике – поезија – версификација – проза – језик и стил – преводаштво – компаративне теме – разно*, зборник радова, Институт за књижевност и уметност (Посебна издања, књ. XI) – „Браничево“, Београд – Пожаревац 1990, стр. 484.
- ²² Уп. Stana Đurić-Klajn, „Razvoj muzičke umetnosti u Srbiji“, [y:] Josip Andreis – Dragotin Cvetko – S. Đurić-Klajn, *Historijski razvoj muzičke kulture u Jugoslaviji*, Školska knjiga, Zagreb 1962, str. 661; Ista, „Petar Konjović – povodom osamdesetogodišnjice rođenja“, *Akordi prošlosti*, Prosveta, Beograd 1981, str. 264; Ista, „Post mortem“, *Isto*, str. 273.
- ²³ Уп. Stana Đurić-Klajn, *Glasbena esejistika in muzikologija pri Srbih*, Muzikološki zbornik, Ljubljana 1966, zvezek II, str. 96. Овде Стана Ђурић-Клајн говори о Коњовићу као писцу који се у својој књизи о Милојевићу „у знатној мери служи научним методама“. Друго је, наравно, питање: може ли се о уметничкој историографији уопште говорити као научној дисциплини *sensu stricto*? О том проблему, и то с обзиром на методолошка питања науке о књижевности, писао је у својој веома утицајној књизи недавно преминули академик Светозар Петровић; уп. Sv. Petrović, *Priroda kritike*, Samizdat B92 (Edicija „Reč“), Beograd 2003.^[2]
- ²⁴ Уп. Стана Ђурић-Клајн, „Есејистички рад Војислава Вучковића“, [предговор за:] Војислав Вучковић, *Избор есеја*, Српска академија наука (Посебна издања, књ. ССХХХIII, Музиколошки институт, књ. 7), Београд 1955, стр. 9. Ни после двадесет шест година, припремајући збирку својих огледа и студија, ауторка није сматрала да ова тврдња потребује ревизију; уп. S. Đurić-Klajn, *Akordi prošlosti...* стр. 179. О овим музиколошки неубедљивим оценама писала је у најновије време Соња Маринковић, *Војислав Вучковић и нови реализам*, Нови Звук, Београд 1993, бр. 2, стр. 26–29; в. и енглеско издање овога чланка: S. Marinković, *Vojislav Vučković and new realism*, New Sound, Belgrade 1993, No. 2, pp. 23–32.
- ²⁵ Библиографија Роксанде Пејовић саопштена је у њеној недавно публикованој књизи: *Писана реч о музици у Србији: књиге и чланци (1945–2003)*, Факултет музичке уметности – „Сигнатуре“, Београд 2005, стр. 298–303. Видети и текст Катарине Томашевић о научном раду Р. Пејовић, *Нав. дело*, стр. 84–94.
- ²⁶ Урађена под руководством проф. Стане Ђурић-Клајн, а одбрањена 1965. године на Катедри за историју музике и музички фолклор београдске Музичке академије, теза није публикована и није нам била доступна.
- ²⁷ *Muzikološka delatnost Stane Đurić-Klajn (Povodom 60-godišnjice rođenja)*, Zvuk, Sarajevo 1968, br. 85–86, str. 188–193; *Muzikološka delatnost Stane Đurić-Klajn: povodom šezdesetogodišnjice života*, Pro musica, Beograd 1968, br. 31, str. 42; *In memoriam Stana Đurić-Klajn*, Zvuk, Sarajevo 1986, br. 1, str. 7–8; *Miloje Milojević kao muzički pisac i kritičar*, Zvuk, Sarajevo 1972, br. 124–125, str. 142–145; „Tradicije 19. veka u napisima Miloja Milojevića“, *Miloje Milojević – kompozitor i muzikolog, radovi s naučnog skupa održanog povodom stogodišnjice umetnikovog rođenja*, Udruženje kompozitora Srbije, Beograd 1986, str. 271–286; *Sećanje na Branka Dragutinovića (1903–1971)*, Zvuk, Sarajevo 1972, br. 124–125, str. 142–145; *Prve muzičke kritike Stanislava Vinavera*, Zvuk, Sarajevo, zima 1973, br. 4, str. 436–440; *Antun Dobronić i njegovi napisi publikovani u Beogradu*, Međimurje, Čakovec, studeni 1988, br. 13/14, str. 165–171; „Kosta Manojlović kao

- есејиста и критичар“, *U spomen Koste P. Manojlovića, kompozitora i etnomuzikologa*, zbornik radova, Fakultet muzičke umetnosti, Beograd 1990, str. 101–142; „Стеван Христић: написи о музици“, *Живот и дело Стевана Христића*, зборник радова с научног скупа одржаног 19. и 20. новембра 1985, поводом 100-годишњице композиторовог рођења, САНУ (Научни скупови, књ. LV, Одељење ликовне и музичке уметности, књ. 3), Београд 1991, стр. 109–118; *Написи Стевана Мокрањца и њихов значај у историји српске музике*, Развитак, Зајечар 1992, год. XXXII, бр. 3–4 (188–189), стр. 31–35.
- ²⁸ Р. Пејовић, *Музиколог Стана Бурић-Клајн: историографска, есејистичка и критичарска делатност...* (Потпуне податке о овој књизи видети у нап. бр. 13.)
- ²⁹ „Гудало“, *још један од претеча часописа „Pro musica“*, Pro musica, Београд 1979, бр. 100, стр. 5; „Савремени акорди“, Pro musica, Београд, децембар 1984, бр. 124, стр. 29–30; „Savremeni akordi“, Zvuk, Sarajevo 1985, br. 1, str. 107–108; *Четири југословенска „Звука“*, Нови Звук, Београд 1993, бр. 1, стр. 29–53. (на енглеском: *Four editions of the Yugoslav magazine Zvuk /Sound/*, New Sound, Belgrade 1993, No. 1, pp. 29–52). Као што је познато, часопис „Савремени акорди“ излазио је после Другог светског рата, и као такав није у вези с нашом темом. Ми смо ипак навели овај податак из научног рада Р. Пејовић да би се стекла целовитија слика о њеном интересовању за различите периоде у историји српске музикографије.
- ³⁰ „Ideologija nacionalnog stila u procesu profesionalizacije napisa o muzici srpskog 19. veka“, *Folklor i njegova umetnička transpozicija*, referati s naučnog skupa održanog 29–31. X 1987, Fakultet muzičke umetnosti, Beograd 1987, str. 159–168; *Šta se u beogradskoj sredini smatralo muzički savremenim, modernim i avangardnim u periodu između dva svetska rata*, Међимурје, Čakovec, studeni 1988, br. 13/14, str. 172–184; „Белешке о интерпретацији у српском XIX веку“, *Аспекти интерпретације*, реферати с научног скупа одржаног 22. и 23. IV 1988, Удружење композитора Србије – Факултет музичке уметности, Београд 1988, стр. 15–48; „Музика у периодици XIX века“, *Теодор Павловић и његово доба*, зборник радова с научног скупа одржаног у Матици српској 22. и 23. маја 1986. године поводом 150-годишњице појаве *Сербског народног листа*, Матица српска (Одељење за друштвене науке), Нови Сад 1989, стр. 209–215; *Српска музичка мисао до осамдесетих година 19. века*, Зборник Матице српске за сценске уметности и музику, Нови Сад 1991, бр. 8–9, стр. 51–80; *Текстови о српској црквеној музици у српској публицистици (1839–1914)*, Нови Звук, Београд 2000, бр. 16, стр. 42–53. (на енглеском: New Sound, Belgrade 2000, No. 16, pp. 41–52).
- ³¹ *Корнелије Станковић у очима својих савременика*, Народно стваралаштво, Београд, јануар – април 1965, св. 13–14, стр. 1078–1085; *Petar Ilić Čajkovski i njegova dela izvedena u Beogradu*, Zvuk, Sarajevo 1967, br. 71, str. 20–26; *Нека мишљења старих критичара о Мокрањцу*, Развитак, Зајечар 1968, год. VIII, бр. 3–4, стр. 74–77. (поново објављено у: *Мокрањчеви дани 1967*, зборник радова са састанака етнолога, фолклориста и музиколога, Неготин 1969, стр. 48–57; скраћена верзија, под насловом „Мишљења критичара – савременика о Мокрањцу“, штампана је у часопису Pro musica, Београд 1968, бр. 34, стр. 8–9); „The works of Leoš Janáček in the light of Czech music performed in Belgrade between the two wars“, *Colloquium Leoš Janáček et musica europea, Brno 1968*. (Colloquia on the History and Theory of Music at the International Musical Festival in Brno, Volume 3), arranged and edited by Rudolf Pečman, International Musical Festival, Brno 1970, pp. 277–286; *Hrvatski muzički umetnici i kompozitori u Beogradu između dva rata*, Arti musices, Zagreb 1972, br. 3, str. 119–144; *Одакова опера „Дорица плеше“ и њен одјек у Београду*, Театрон, Београд 1995, год. XIX, бр. 92, стр. 88–

- 92; *Вредновање достигнућа Јосифа Маринковића и Стевана Мокрањца у историји српске музике*, Мокрањец, Неготин, септембар 2001, бр. 3, стр. 21–25; *Јосиф Маринковић (1851–1931): критичарски и музиколошки погледи*, Нови Звук, Београд 2001, бр. 18, стр. 29–36. (на енглеском: *New Sound, Belgrade 2001*, No. 18, pp. 27–34); *Дела Миховила Логара у њима савременом контексту српске музике*, Нови Звук, Београд 2002, бр. 20, стр. 50–59. (на енглеском: *New Sound, Belgrade 2002*, No. 20, pp. 48–56); „Најстарија генерација виолиниста и виолончелиста у београдском музичком животу између два рата“, *Музика кроз мисао*, Четврти годишњи скуп наставника и сарадника Катедре за музикологију и етномузикологију Факултета музичке уметности у Београду, Београд, 21–22. јун 2002, зборник радова, Факултет музичке уметности, Београд 2002, стр. 11–22; *Камерно музицирање и његови заступници*, Нови Звук, Београд 2003, бр. 21, стр. 95–109. (на енглеском: *New Sound, Belgrade 2003*, No. 21, pp. 95–108); „Педесет година Београдске филхармоније“, *Београдска филхармонија 1923–1973*, Београдска филхармонија, Београд 1977, стр. 29–72; *Опера и Балет Народног позоришта у Београду (1882–1941)*, [Факултет музичке уметности], Београд 1996; *Српско музичко извођаштво романтичарског доба*, Универзитет уметности, Београд 1991; *Концертни живот у Београду (1919–1941)*, Факултет музичке уметности – „Сигнатуре“, Београд 2004. итд.
- ³² Сарађивала је на *Музичкој енциклопедији* и *Leksikonu jugoslavenske muzike* Југославенског лексикографског завода у Загребу, Просветиној „Малој енциклопедији“, на водећим енглеским и немачким музичким енциклопедијама (*The New Grove Dictionary of Music and Musicians*, *Die Musik in Geschichte und Gegenwart*) и др. Др Роксанда Пејовић је радила и на допуњавању библиографије српске литературе о музици. Њену студију „Kosta Manojlović kao esejista i kritičar“ (уп. *U spomen Koste P. Manojlovića, kompozitora i etnomuzikologa, zbornik radova, Fakultet muzičke umetnosti, Beograd 1990*, str. 101–137), прати, на стр. 138–142, библиографски appendix под насловом: „Članci koji nedostaju Bibliografiji rasprava i članaka, Muzika 13, Zagreb 1984“. Р. Пејовић је на стр. 103. и 138. наговестила да ће приложити и попис радова Косте Манојловића између 1945. и 1949. године, али тога пописа у овоме прилогу нема.
- ³³ *Kritike, članci i posebne publikacije u srpskoj muzičkoj prošlosti (1825–1918)*, Fakultet muzičke umetnosti, Beograd 1994; *Muzička kritika i esejistika u Beogradu (1919–1941)*, Факултет музичке уметности, Београд 1999.
- ³⁴ Видети: Александар Васић, „Оперске критике Милоја Милојевића у Српском књижевном гласнику“, *Српска музичка сцена*, зборник радова с научног скупа одржаног од 15. до 18. децембра 1993. године поводом 125. годишњице Народног позоришта (приредиле Ана Матовић, Мелита Милин, Надежда Мосусова и Катарина Томашевић), Музиколошки институт САНУ, Београд 1995, стр. 233–234.
- ³⁵ Слободан Турлаков, *Моцарт у Београду до 1941*, Театрон, Београд 1993, год. XVII, бр. 78/79/80, стр. 5–92; *Верди у Београду до 1941*, Музеј позоришне уметности Србије, Београд 1994; *Са Чајковским (у Београду до 1941)*, Музеј позоришне уметности Србије, Београд 1997; *Књига о Бетовену са нама до 1941*. *Quasi una fantasia*, Музеј позоришне уметности Србије – Завод за проучавање културног развоја, Београд 1998; *Пучини и веристи (у Београду, до 1941)*, „Борба“ (Библиотека „Посебна издања“), Београд 2003; *Хрестоматија о Шопену (уз његово присуство међу нама до 1941)*, Ауторско издање, Београд 2003; „Владика Иринеј и Салома“, *Из музичке прошлости Београда*, Ауторско издање, Београд 2002, стр. 83–118. У време рада на овој студији др Турлакову није било познато да је пок. Зденка Петковић, англиста и компаратиста, још 1976. год. обрадила одјеке оперске премијере *Саломе* у београдској штампи триде-

сетих година прошлог века. Учини́ла је то у својој магистарској тези *Prisustvo Oskara Vajlda na srpskohrvatskom jezičkom području*. Теза је састављена под менторством проф. др Виде Е. Марковић и одбрањена је на Катедри за англистику Филолошког факултета Универзитета у Београду. Дактилографисани примерак ове, за музиколога корисне расправе, може се наћи у Библиотеци београдске Катедре за англистику: инв. бр. 19245, сигн. 378; видети пето поглавље наведене магистарске радње, стр. 37–42, као и хронолошку библиографију, стр. 99–100. Сажету верзију своје магистарске расправе ауторка је објавила под насловом *Рецензија дела Оскара Вајлда на српскохрватском језичком подручју (1901–1970)*, Зборник Матице српске за славистику, Нови Сад 1990, бр. 38, стр. 111–137. Штраусова *Салома* обрађена је на стр. 121–122. и 134. Најновије дело проф. Турлакова: *Историја Оперe и Балета Народног позоршта у Београду (до 1941)*, I–II, Издавачи: аутор и „Чигоја штампа“, Београд 2005. Иначе, колико нам је познато, библиографија Слободана Турлакова нигде није публикована. Непотпуни су, због застарелости, подаци које доносе југословенска и српска лексикографија; уп. *Leksikon jugoslavenske muzike*, knj. 2, Jugoslavenski leksikografski zavod „Miroslav Krleža“, Zagreb 1984, str. 480; *Ko je ko u Srbiji '96. Intelektualna, umetnička, politička, finansijska, vojna, sportska elita Srbije* (selektori i urednici za klasičnu muziku, muzikologiju i muzičku kritiku: Dejan Despić i Aleksandar Vasić), „Biblioфон“, Beograd 1996, str. 595. Зачудо, библиографија професора Турлакова није представљена, чак ни избором (?), тамо где би се с правом очекивала; в. помену́ту књигу др Роксанде Пејовић, *Лисана реч о музици у Србији: књиге и чланци (1945–2003)*, Факултет музичке уметности – „Сигнатуре“, Београд 2005, стр. 207. и даље: „Библиографија музичких, етномузиколошких и етнокорeолошких књига и чланака чији су аутори ступили у музички живот после 1945. године (избор)“.

- ³⁶ Петар Коњовић, *Милоје Милојевић, композитор и музички писац*, Српска академија наука (Посебна издања, ССХХ, Одељење ликовне и музичке уметности, књ. 1), Београд 1954.
- ³⁷ Никола Херцигоња, „Музиколошки опус Др Војислава Вучковића. Фрагменти есеја“, *Војислав Вучковић, уметник и борац: лик – сећања – сведочанства* (редактор Властимир Перичић), Нолит, Београд 1968, стр. 129–161. (Прештампано у ауторовој збирци *Napisi o muzici, Umetnička akademija, Beograd 1972, str. 115–147.*)
- ³⁸ Војислав Вучковић, *Уметност и уметничко дело, есеји и студије о уметности и музици, текстуалну редакцију извршио и написао есеј о Вучковићу као музикологу Душан Плавша, Нолит, Београд 1962; Актуелност естетичко-социолошких теорија Војислава Вучковића*, Градина, Ниш, мај 1968, год. III, бр. 5, стр. 36–43; поново у ауторовој књизи *Musica humana, eseji i studije, Akademija umetnosti, Novi Sad 1990, str. 29–46.*
- ³⁹ „Стеван Мокрањац и савремена критика“, *Стеван Ст. Мокрањац (1856–1981)*, посебно издање часописа „Pro musica“, Београд 1981, стр. 41–44; *Osvrt na neke napise o Mokrancu u vojvodanskoj štampi krajem prošlog i početkom ovoga veka*, Zvuk, Sarajevo 1981, br. 2, str. 54–61; такође у: *Развитак, Зајечар 1983, год. XXIII, бр. 2, стр. 80–86.* итд.
- ⁴⁰ Дисертација је одбрањена 1981. год. на Филозофском факултету Универзитета у Београду; уп. *Филозофски факултет 1838–1998, период 1963–1998*, Филозофски факултет Универзитета у Београду, Београд 1998, стр. 610. Објављена је у енглеском преводу: *The Tradition and Avant-Garde. The Arts in Serbian Culture between the Two World Wars*, East European Monographs, No. CLX, Boulder; Distributed by Columbia University Press, New York 1984.

- ⁴¹ Даница Петровић, „Музика у Србском народном листу Теодора Павловића“, *Теодор Павловић и његово доба*, зборник радова с научног скупа одржаног у Матици српској 22. и 23. маја 1986. године поводом 150-годишњице појаве *Србског народног листа*, Матица српска (Одељење за друштвене науке), Нови Сад 1989, стр. 217–226; Иста, *О певању и појању у „Србско-далматинском магазину“*, Зборник о Србима у Хрватској, Београд 1989, бр. 1, стр. 199–209.
- ⁴² Vlastimir Trajković, „Miloje Milojević – stota godišnjica od rođenja kompozitora“, *Miloje Milojević – kompozitor i muzikolog*, radovi s naučnog skupa održanog povodom stogodišnjice umetnikovog rođenja, Udruženje kompozitora Srbije, Beograd 1986, str. 9–38. Видети нарочито стр. 19–23. где су у полемичком маниру сугерисане вредности Милојевићевог музикографског поступка.
- ⁴³ Мелита Милин, „Написи о авангарди у београдским музичким часописима између два светска рата“, *Српска авангарда у периодици*, зборник радова, Матица српска – Институт за књижевност и уметност (Серија: Историја српске књижевне периодике, 8), Нови Сад – Београд 1996, стр. 479–492; „*Тонови нарицања, меланхолије и дивљине*“ – *зенитистичка побуна и музика*, Музикологија, Београд 2005, бр. 5, стр. 131–144.
- ⁴⁴ Sonja Marinković, *Praška generacija u previranjima ideja socijalne umetnosti*, необјављена магистарска теза одбрањена 1983. год. на Катедри за историју музике и музички фолклор Факултета музичке уметности у Београду (ментор: проф. Властимир Перичић). Делове своје тезе који обрађују ставове Војислава Вучковића, ауторка је изнела под насловом *Војислав Вучковић и нови реализам*, Нови Звук, Београд 1993, бр. 2, стр. 23–33. (на енглеском: *New Sound, Belgrade 1993, No. 2, pp. 23–32*).
- ⁴⁵ Катарина Томашевић, „Преламање традиционалних и модерних погледа на музичку уметност у *Летопису Матице српске* између 1895. и 1914. године“, *Традиционално и модерно у српским часописима на почетку века (1895–1914)*, зборник радова, Матица српска (Одељење за књижевност и језик) – Институт за књижевност и уметност (Серија: Историја српске књижевне периодике, 6), Нови Сад – Београд 1992, стр. 355–363; Иста, *Проблеми проучавања српске музике између два светска рата*, Музикологија, Београд 2001, бр. 1, стр. 25–47.
- ⁴⁶ Тијана Поповић, *Tekstovi o muzici Petra Bingulca kao fakt i kao umetnički doživljaj*, *Zvuk*, Zagreb 1989, br. 1, str. 19–31.
- ⁴⁷ Јелена Глигоријевић, *Написи у часопису „Караџић“ у вези с народном и црквеном музиком*, Зборник Матице српске за сценске уметности и музику, Нови Сад 1993, бр. 12–13, стр. 101–114.
- ⁴⁸ Александар Васић, *Литература о музици у „Српском књижевном гласнику“ 1901–1941*, 274 стр. Необјављена магистарска теза одбрањена 19. маја 2004. г. на Катедри за општу књижевност и теорију књижевности Филолошког факултета Универзитета у Београду (ментор: проф. др Даница Петровић); *Духовна музика у написима Милоја Милојевића*, Зборник Матице српске за сценске уметности и музику, Нови Сад 1994, бр. 15, стр. 155–164; „Оперске критике Милоја Милојевића у *Српском књижевном гласнику*“, *Српска музичка сцена*, зборник радова (приредиле Ана Матовић, Мелита Милин, Надежда Мосусова и Катарина Томашевић), Музиколошки институт САНУ, Београд 1995, стр. 224–238; „Војислав Вучковић у *Српском књижевном гласнику*“, *Сто година Српског књижевног гласника. Аксиолошки аспект традиције у српској књижевној периодици*, зборник радова, Матица српска (Одељење за књижевност и језик) – Институт за књижевност и уметност (Серија: Историја српске књижевне периодике, 14), Нови Сад – Београд 2003, стр. 213–224; *Српска пијанисткиња Јован-*

- ка Стојковић, Темишварски зборник [Матице српске], Нови Сад 2002, бр. 3, стр. 51–62. (видети нарочито стр. 56–58, где је изложена анализа једне значајне критике Јована Јовановића Змаја о Јованки Стојковић); *Музикографија Српског књижевног гласника и идеологија југословенства*, Музикологија, Београд 2004, бр. 4, стр. 39–59; *Музички критичар Густав Михел*, Исто, стр. 167–195; *Положај авангарде у српској музичкој критици и есејистици прве половине XX века – Српски књижевни гласник*, Музикологија, Београд 2005, бр. 5, стр. 289–306; *Рецепција европске музике у музичкој критици Српског књижевног гласника (1901–1941)*, Научни састанак слависта у Вукове дане, Београд 2005, књ. 34/2, стр. 213–224; *Српски књижевни гласник и национална уметничка музика*, Зборник Матице српске за сценске уметности и музику, Нови Сад 2005, бр. 32–33, стр. 101–116; „Српски књижевни гласник и пољска уметничка музика“, *110 година полонистике у Србији*, зборник радова, Славистичко друштво Србије, Београд 2006, стр. 243–256.
- ⁴⁹ Неда Векић, *Написи о музици у мостарској „Зори“ (1896–1901)*, Зборник Матице српске за сценске уметности и музику, Нови Сад 1995, бр. 16–17, стр. 203–212; Богдан Ђаковић, *Написи о музици у недељнику „Нови Сад“ (1924–1941)*, Исто, Нови Сад 1996, бр. 18–19, стр. 207–220; Драгана Стојановић-Новичић, „Божидар Јоксимовић као музички писац и његов однос према Мокрањчевом раду (полемика у вези са делом *Српске народне песме и игре с мелодијама из Левча*), *Симпозијум Мокрањчеви дани 1994–1996*, зборник радова, „Мокрањчеви дани“, Неготин 1997, стр. 129–133; „Музика у публикацијама општег типа у другој половини 19. века. (дела Милана Ђ. Милићевића и Владимира Карића)“, Исто, стр. 145–150; *Написи о музици у „Цариградском гласнику“ (1895–1909)*, Зборник Матице српске за сценске уметности и музику, Нови Сад 2000, бр. 26–27, стр. 81–103; *Посматрати друге, открити себе: музичке критике Михаила Вукдраговића*, Нови Звук, Београд 2001, бр. 18, стр. 37–50.
- ⁵⁰ Dragan M. Jeremić, *O filozofiji kod Srba (VIII): Počeci marksističke filozofije*, Savremenik, Beograd, januar 1968, god. XIV, knj. 27, sv. 1, str. 58–74. (о Војиславу Вучковићу уп. стр. 69–70). Овај чланак ушао је у састав Јеремићеве постхумно издате књиге: *О филозофији код Срба*, Плато (Библиотека „На трагу“, 12), Београд 1997, стр. 165–167; Милан Ранковић, *Историја српске естетике*, Завод за уџбенике и наставна средства, Београд 1998. (Професор Ранковић пише о Војиславу Вучковићу, али и о послератним нашим музичким естетичарима као што је Драгутин Гостушки.) Sreten Petrović, *Između konzervativne teorije i avantgardnog ukusa. O teorijskim stavovima Vojislava Vučkovića*, Treći program, Beograd, III (leto) 1980, br. 46, str. 229–247. (Библиографија Сретена Петровића саопштена је двапут: *Анали Филолошког факултета*, Београд 1979, књ. XIII: биографије и објављени радови наставника и сарадника, стр. 307–310; *Анали Филолошког факултета*, Београд 1986, књ. XVII: објављени радови наставника и сарадника, стр. 233–236.) Миодраг Шуваковић, *Естетика музике XX века у Србији. Део I: Увод у естетику музике*, Нови Звук, Београд 1999, бр. 14, стр. 83–99; *Део II: Неиманентна и иманентна естетика музике*, 2000, бр. 15, стр. 127–142; *Део III: Посебне естетике музике*, 2001, бр. 17, стр. 86–107.
- ⁵¹ Издање Музеја позоришне уметности СР Србије, Београд 1979.
- ⁵² Милана Бикички, „Српски музички лист“ *Исидора Бајића*, Зборник Матице српске за друштвене науке, Нови Сад 1964, књ. 39, стр. 166–170; „Гудало“: *први српски музички лист*, Библиотекар, Београд 1969, год. XX, бр. 4, стр. 261–267; *Стогодишњица „Гудала“ – првог српског музичког часописа*, Гудало, Кикинда 1986, бр. 11, стр. 12–18; „Гудало, најстарији музички часопис у Србији“, *Банатска периодика XIX и XX века*, зборник радова, Матица српска (Одељење

- за књижевност и језик) – Институт за књижевност и уметност (Серија: Историја српске књижевне периодике, 7) – Градска библиотека „Жарко Зрењанин“, Нови Сад – Београд – Зрењанин 1995, стр. 113–119; *Нписи о музици, позоришту и књижевности у „Јединству“ Петра Коњовића*, Зборник Матице српске за друштвене науке, Нови Сад 1983, књ. 75, стр. 159–167. (прештампано у ауторкиној књизи *Прилози за историју српске периодике*, Библиотека Матице српске /Едиција „Трагови“, књ. 3/, Нови Сад 1993, стр. 66–72); „Корнелије Станковић у војвођанској штампи“, *Корнелије Станковић и његово доба*, зборник радова с научног скупа одржаног од 27. до 29. октобра 1981, поводом обележавања 150-годишњице композиторовог рођења, САНУ (Научни скупови, књ. XXIV, Одељење ликовне и музичке уметности, књ. 1) – Музиколошки институт САНУ, Београд 1985, стр. 205–225. (прештампано у ауторкиној већ цитираној књизи изабраних студија и чланака *Прилози за историју српске периодике...* стр. 86–101).
- ⁵³ Верослава Петровић, „Руски оперски певачи и београдска музичка критика и публика“, *Руска емиграција у српској култури XX века*, зборник радова, том II, Филолошки факултет (Катедра за славистику и Центар за научни рад), Београд 1994, стр. 171–178; Иста, *Вајлдова и Штраусова „Саломе“ на сцени Народног позоришта у Београду*, Театрон, Београд, лето 1997, год. XXII, бр. 99, стр. 30–35. (Ни Верослава Петровић не помиње мр Зденку Петковић као своју претходницу на истој теми.)
- ⁵⁴ Dubravka Franković, „Gostovanja hrvatskih muzičkih umjetnika u Beogradu u kritičkom fokusu Miloja Milojevića“, *Miloje Milojević – kompozitor i muzikolog*, radovi s naučnog skupa održanog povodom stogodišnjice umetnikovog rođenja, Udruženje kompozitora Srbije, Beograd 1986, str. 255–270; Иста, „Петар Коњовић – музички критичар *Hrvatske njive* 1918. године“, *Живот и дело Петра Коњовића*, зборник радова с научног скупа одржаног од 25. до 27. октобра 1983, поводом 100-годишњице композиторовог рођења, САНУ (Научни скупови, књ. XLIII, Одељење ликовне и музичке уметности, књ. 2) – Музиколошки институт САНУ, Београд 1989, стр. 139–152.
- ⁵⁵ Недостатак историјске библиографије, у вези с периодиком, посебно отежава рад на упоредној науци о књижевности (видети нпр. Петар Буњак, *Преглед пољско-српских књижевних веза /до II светског рата/*, Славистичко друштво Србије /Славистичка библиотека, књ. IV/, Београд 1999, стр. 129). Рецепција европске књижевности код Срба се великим делом одиграла у листовима и часописима, и зато би израда једног опсежног библиографског *manuala* била више него пожељна.
- ⁵⁶ Загребачка библиографија излазила је од 1956. до 1986. године, најпре под насловом *Bibliografija rasprava, članaka i književnih radova*, а од 1965. г. и осмог тома под насловом *Bibliografija rasprava i članaka*. Обухваћене су следеће области: наука о књижевности (књижевност уопште), теорија књижевности, упоредна књижевност, историја југословенских књижевности, историја страних књижевности, књижевне периодичне публикације, историја народне књижевности, књижевна друштва, југословенска поезија, инострана поезија, историја (историја уопште, помоћне историјске науке, археологија, документација, грађа), историја југословенских народа, ликовне уметности и музика. Пред распад СФРЈ очекивао се излазак петнаесте књиге која је требало да обради театрологију, али се, нажалост, та књига није појавила.
- ⁵⁷ Народна скупштина Републике Србије усвојила је овај закон 8. децембра прошле године; уп. Службени гласник Републике Србије, Београд, 12. децембар 2005, год. LXI, бр. 110, стр. 26–27.

- ⁵⁸ Колико нам је познато, једини изузетак представља магистарска теза Александаре Н. Кесеровић, *Izvori estetičkog gledišta Pavla Stefanovića i njegova metodologija analize muzičkog dela*. Теза је урађена под руководством проф. др Милана Дамњановића и одбрањена је 1993. године. С обзиром на тему наше расправе, магистарски рад колегинице Кесеровић представља само делимичан изузетак, јер она Стефановића као музичког писца сагледава у оба његова стваралачка периода: првом, од 1934. до 1941. године, и другом, од 1948. до 1985. г.
- ⁵⁹ Рад је одбрањен 2002. године, а ментор је била проф. др Даница Петровић. Шири резиме свога дипломског рада М. Кокановић је објавила под насловом *О музици у часопису „Босанска вила“*, у Зборнику Матице српске за сценске уметности и музику, Нови Сад 2004, бр. 30–31, стр. 103–116. Недавно је изашао још један прилог М. Кокановић посвећен домаћој музичколитерарној историји: *Нписи о музици у крфском „Забавнику“*, Свеске Матице српске, Нови Сад 2006, бр. 45 (Серија уметности, св. 10), стр. 67–74.

Aleksandar Vasić

SERBIAN MUSICAL CRITICISM AND ESSAY WRITING
DURING THE XIXTH AND THE FIRST HALF OF THE XXTH
CENTURY AS A SUBJECT OF MUSICOLOGY RESEARCH
(Summary)

The beginning of 2006 marked two decades since the death of Stana Djurić-Klajn, the first historian of Serbian musical literature. This is the exterior motive for presenting a summary of the state and results of up-to-date musicology research into Serbian musical criticism and essay writings during the XIXth and the first half of the XXth century, alongside the many works dedicated to this branch of national musical history, recently published. In this way the reader is given a detailed background of these studies – mainly the authors' names, books, studies, articles, as well as the problems of this branch of Serbian musicology.

The first research is associated with the early years of the XXth century, that is, to the work of bibliography. The pioneer of Serbian ethnomusicology, Vladimir R. Djordjević, composed *An Essay of the Serbian Musical Bibliography until 1914*, noting selected XIXth century examples of Serbian literature on music. Bibliographic research was continued by various institutions and experts during the second half of the XXth century: in Zagreb (today Republic of Croatia); the Yugoslav Institute for Lexicography, Novi Sad (Matica srpska); and Belgrade (Institute for Literature and Art, Slobodan Turlakov, Ljubica Djordjević, Staniša Vojinović etc). In spite of the efforts of these institutions and individuals, a complete analytic bibliography of music in Serbian print of the last two centuries has unfortunately still not been made.

The most important contributions to historical research, interpretation and validation of Serbian musical criticism and essay writings were given by Stana Djurić-Klajn, Dr Roksanda Pejović and Dr Slobodan Turlakov.

Professor Stana Djurić-Klajn was the first Serbian musicologist to work in this field of Serbian music history. She wrote a significant number of studies and articles dedicated to Serbian musical writers and published their selected readings. Prof. Klajn is the author and editor of the first and only anthology of Serbian musical essay writings. Her student Roksanda Pejović published two books (along with numerous other factually abundant contributions), where she synthetically presented the history of Serbian criticism and essay writings from 1825 to 1941. Slobodan Turlakov, an expert in Serbian criticism between the World Wars, meritorious researcher and original interpreter, especially examined the reception of music of great European composers (W. A. Mozart, L. v. Beethoven, F. Chopin, G. Verdi, G. Puccini etc) by Serbian musical critics.

Serbian musical criticism and essay writings were also the focus of attention of many other writers. The work quotes comments and additions of other musicologists, but also historians of theatre, literature and art, philosophers, aestheticians, sociologists, all members of different generations, who worked or still work on the history of the Serbian musical criticism and essay writings.

The closing section of the text suggests directions for future research. Firstly, it is necessary to begin integral bibliographical research of texts about music published in our press during the cited period. That is a project of capital significance for national science and culture; realization needs adequate funding, the involvement of many academic experts, and time. Work on bibliography will also enable the collection and publication of sources: books and articles by Serbian music writers who worked before 1945. A separate problem is education of scholars. To study musical literature, a musicologist needs to be knowledgeable about the history of Serbian literature, aesthetic theory, and theatre, national social, political and cultural history, and methodology of literary study. That is why facilities for postgraduate and doctoral studies in musicology are necessary at the Faculties of Philology and Philosophy.

UDC 78.072(497.11)"18/19"